

مجالس رمضانی

۱۲

مجلس دوازدهم

نوع دوم تلاوت قرآن



علامه محمد بن صالح العثیمین رحمہ اللہ

ترجمہ: احمد رادبادہ



مرکز مطالعات متین

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مجلس دوازدهم: نوع دوم تلاوت قرآن

حمد و ستایش مخصوص خدایی است که به اطاعت‌کنندگان و امیدوارانش پاداش بسیار می‌دهد، و عذاب او برای کسی که از یادش روی‌گردان شود و نافرمانی کند، سخت است. او هر کس را که بخواهد از روی فضلش برمی‌گزیند و به خود نزدیک می‌کند، و هر کس را که بخواهد به عدالتش دور می‌سازد و او را به حال خود رها می‌کند. قرآن را مایهٔ رحمت جهانیان و چراغ هدایت رهپویان نازل کرد؛ هر که به آن تمسک جوید به آرزویش می‌رسد، و هر که از حدودش تجاوز کند و حقوق آن را ضایع نماید، دنیا و آخرتش را از

دست خواهد داد. خدا را بر نعمت‌ها و احسان‌هایی که به ما ارزانی داشته است حمد و سپاس می‌گوییم، و شکرگزار نعمت‌های دینی و دنیوی او هستیم؛ و چه شایسته است که شکرگزار از خداوند انتظار فزونی نعمت داشته باشد. گواهی می‌دهم که هیچ معبودی جز خداوند یکتا نیست، کامل در صفات، و فراتر از هر شبیه و مانندی؛ و گواهی می‌دهم که محمد بنده و فرستادهٔ اوست که از میان انسان‌ها او را برگزید و انتخاب کرد. درود خداوند بر او، خاندانش، یارانش و پیروان نیکوکارش باد، تا زمانی که صبح طلوع کند و روشنایی آن بدرخشد.

برادران و خواهران من! پیش‌تر در جلسهٔ پنجم گفته شد که تلاوت قرآن دو نوع است: نوع اول، تلاوت لفظ آن است که همان قرائت قرآن است، و توضیح آن قبلاً گذشت.

اما نوع دوم تلاوت قرآن، تلاوت حکم آن است؛ یعنی باور داشتن اخبار قرآن و پیروی از احکام آن با انجام دادن دستورات و ترک کردن ممنوعات است.

این نوع تلاوت هدف اصلی از نزول قرآن است؛ چنان که خداوند متعال می‌فرماید: **{كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُوا الْأَلْبَابِ}** (ص: ۲۹) ((این قرآن) کتابی مبارک است که آن را به سوی تو نازل کردیم تا مردم در آیات آن تدبر کنند و صاحبان خردپند گیرند). به همین دلیل، سلف صالح رضوان الله علیهم به همین شیوه عمل می‌کردند؛ قرآن را فرا می‌گرفتند، بدان ایمان می‌آوردند، و احکام آن را به صورت عملی و حقیقی اجرا می‌کردند؛ زیرا عقیده‌ای محکم و یقینی راستین داشتند.

ابوعبدالرحمن سلمی رحمه الله می‌گوید: «کسانی که به ما قرآن آموزش می‌دادند مانند عثمان بن عفان و عبدالله بن مسعود رضی

الله عنهما و دیگر اصحاب برایمان روایت کردند که آنان وقتی از پیامبر - صلی الله علیه وسلم - ده آیه می آموختند، از آن ده آیه نمی گذشتند تا اینکه تمام دانش و عمل موجود در آن آیات را کاملاً یاد بگیرند. آنها می گفتند: ما قرآن و دانش و عمل را همزمان و باهم فرا گرفتیم.^۱

این نوع از تلاوت همان است که مدار سعادت و شقاوت انسان ها بر آن قرار دارد. خداوند متعال می فرماید: **فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِّنِّي هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَصِلُ وَلَا يَشْقَى * وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى * قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِي أَعْمَى وَقَدْ كُنْتُ بَصِيرًا * قَالَ كَذَلِكَ أَتَتْكَ آيَاتُنَا فَنَسِيتَهَا وَكَذَلِكَ الْيَوْمَ تُنْسَى * وَكَذَلِكَ نَجْزِي مَنْ أَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنِ بِآيَاتِ رَبِّهِ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَدُّ وَأَبْقَى** [طه: ۱۲۳-۱۲۷] (اگر از [جانب] من رهنمودی برایتان رسید،

۱- به روایت ابن ابی شیبیه (۳۰۵۴۹).

[بدانید] هرکس از هدایتم پیروی کند، نه گمراه می‌شود و نه [از عذابِ دوزخ] به رنج می‌افتد * و کسی که از یاد من رویگردان شود، یقیناً زندگی سختی خواهد داشت و روز قیامت او را نابینا برمی‌انگیزیم * وی می‌گوید: «پروردگارا، چرا مرا نابینا برانگیختی؛ حال آنکه [در دنیا] بینا بودم؟» * [الله] می‌فرماید: «همان طور که آیات ما بر تو آمد و آنها را به فراموشی سپردی، امروز تو [نیز] به همان صورت فراموش می‌شوی» * و کسی را که [در گمراهی و گناه] زیاده‌روی کند و به آیات پروردگارش ایمان نیاورد، این گونه کیفر می‌دهیم؛ و قطعاً عذاب آخرت شدیدتر و پایدارتر است).

خداوند در این آیات کریمه، پاداش کسانی که از هدایت الهی پیروی می‌کنند را بیان فرموده؛ همان هدایتی که به‌سوی پیامبرانش وحی نموده است و بزرگ‌ترین آن هدایت‌ها همین قرآن عظیم است. همچنین مجازات کسانی که از این هدایت روی‌گردان می‌شوند را

بیان نموده است. اما پاداش پیروانِ قرآن این است که نه گمراه می‌شوند و نه بدبخت. نفی گمراهی و بدبختی از آنان به معنای این است که به کمال هدایت و سعادت در دنیا و آخرت خواهند رسید. و اما مجازات روی‌گردانان از قرآن که از سر تکبر از عمل به آن سر باز می‌زنند، این است که در دنیا و آخرت گرفتار گمراهی و شقاوت خواهند شد. زندگی آنها تنگ و آکنده از اضطراب و پریشانی است؛ زیرا نه عقیده‌ای درست دارند و نه عملی صالح. خداوند دربارهٔ آنان می‌فرماید: **﴿أُولَئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلَّ هُمْ أَضَلُّ أُولَئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ﴾** (اعراف: ۱۷۹) (آنها مانند چارپایانند بلکه گمراه‌تر؛ اینان همان غافلانند). آنان در قبرشان نیز گرفتار تنگی و فشار خواهند بود؛ قبرشان چنان تنگ می‌شود که استخوان‌های پهلوی‌شان در هم فرو می‌رود، و در قیامت نابینا محسوس می‌شوند. چنان‌که خداوند فرموده است: **﴿وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ عُمِيَآ وَبُكْمًا وَصُمًّا مَّا وَاهُمْ جَهَنَّمُ كُلَّمَا**

خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا {اسراء: ۹۷} (و روز قیامت آنان را به صورتهایی نابینا و گنگ و ناشنوا محشور می‌کنیم، جایگاهشان جهنم است و هرگاه آتش آن فروکش کند، شعله آن را بیشتر می‌کنیم).

چون آنها در دنیا از دیدن حق نابینا شدند و گوششان از شنیدن حق بسته شد و زبانشان از بیان حق بسته گردید و گفتند: **قُلُوبُنَا فِي أَكِنَّةٍ مِّمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ وَفِي آذَانِنَا وَقْرٌ وَمِنْ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ** {فصلت: ۵}

(قلب‌های ما در پرده‌ای است از آنچه به آن دعوت می‌کنی، و در گوش‌هایمان سنگینی است، و میان ما و تو حجاب و فاصله‌ای است). خداوند نیز در آخرت جزایی از جنس همان عمل دنیا به آنان می‌دهد، و همان‌گونه که آنان شریعت خدا را ضایع کردند، خداوند نیز آنان را ضایع خواهد کرد: **قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِي أَعْمَى وَقَدْ كُنْتُ بَصِيرًا** * **قَالَ كَذَلِكَ أَتَتْكَ آيَاتُنَا فَنَسِيتَهَا وَكَذَلِكَ الْيَوْمَ تُنْسَى** {طه: ۱۲۵-۱۲۶}

(می‌گوید: پروردگارا! چرا مرا نابینا محشور کردی در حالی که قبلاً

بینا بودم؟ [خداوند] می‌فرماید: این‌گونه است؛ آیات ما به تو رسید ولی آنها را فراموش کردی و امروز نیز تو فراموش می‌شوی). خداوند متعال می‌فرماید: **{جَزَاءٌ وَفَاقًا}** [نبأ: ۲۶] (این جزایی است کاملاً متناسب با اعمالشان). و همچنین فرموده است: **{وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى الَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ}** [قصص: ۸۴] (هرکس عمل بدی انجام دهد، تنها به اندازه همان عملی که کرده است جزا خواهد یافت).

و در صحیح بخاری از سَمُرَةُ بْنُ جُنْدَبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ روایت شده است که گفت: پیامبر خدا - صلی الله علیه وسلم - هرگاه نمازی (و در روایتی، نماز صبح) را به جا می‌آوردند، رو به طرف ما می‌کردند و می‌پرسیدند: **«آیا کسی از شما دیشب خوابی دیده است؟»** اگر کسی خوابی دیده بود، آن را تعریف می‌کرد و پیامبر آن را به خواست خدا تعبیر می‌فرمود. یک روز ایشان فرمودند: **«آیا کسی از شما دیشب**

خوابی دیده است؟» گفتیم: خیر. فرمودند: «ولی من دیشب دو مرد را دیدم که نزد من آمدند...» و حدیث را ادامه دادند تا آنجا که فرمودند: «رفتیم تا به مردی رسیدیم که روی زمین خوابیده بود، و مرد دیگری بالای سرش ایستاده و سنگ بزرگی در دست داشت. آن مرد سنگ را بلند می‌کرد و بر سر او می‌کوبید و سرش را می‌شکافت. سنگ به سویی می‌افتاد و او می‌رفت و سنگ را می‌آورد. پیش از آنکه برگردد، سرِ آن شخص به حالت اولش باز می‌گشت. دوباره سنگ را برمی‌داشت و همان کار را تکرار می‌کرد. گفتم: سبحان الله! این شخص کیست؟ گفتند: بیا (و حدیث ادامه یافت)، سپس گفتند: «آن مردی که دیدی سرش با سنگ شکافته می‌شد، کسی است که قرآن

را فراگرفته ولی آن را ترک کرده و از نماز فرض می‌خواهید (و آن را به جا نمی‌آورد)!

و از ابن عباس رضی الله عنهما روایت است که پیامبر - صلی الله علیه وسلم - در خطبة حجة الوداع خطاب به مردم فرمودند: «همانا شیطان از این که در سرزمین شما مورد عبادت قرار گیرد ناامید شده است، ولی راضی است که در امور دیگری که شما آنها را کوچک و ناچیز می‌شمارید، از او پیروی شود؛ پس مراقب باشید! من در میان شما چیزی گذاشته‌ام که تا زمانی که به آن چنگ بزنید هرگز گمراه

۱- به روایت بخاری: کتاب الجنائز، باب ما قیل فی أولاد المشرکین (۱۳۸۶).

نخواهید شد: کتاب خدا و سنت پیامبرش». به روایت حاکم؛ و گفته

است: سند آن صحیح است!

و از عمرو بن شعیب از پدرش و او از جدّش روایت است که رسول الله

- صلی الله علیه وسلم - فرمودند: «قرآن روز قیامت در قالب مردی

مجسم می شود. سپس فردی را که در دنیا قرآن را فراگرفته اما به آن

عمل نکرده است می آورند. قرآن در برابرش قرار می گیرد و می گوید:

پروردگارا! تو مرا بر او حمل کردی (او را حامل قرآن ساختی) اما او چه

حامل بدی بود! حدود من را زیر پا گذاشت، واجباتم را ضایع کرد،

مرتکب نافرمانی های من شد، و از فرمان هایم سرپیچی کرد. پیوسته

علیه او حجّت و دلیل می آورد تا اینکه گفته شود: او در اختیار توست.

۱- امام احمد به مانند جمله اول آن را از ابوهریره رضی الله عنه روایت کرده

است. (مؤلف). به روایت حاکم (۱/ ۹۳) از ابن عباس رضی الله عنهما و احمد (۲/

۳۶۸) از ابوهریره رضی الله عنه.

قرآن او را به دست می‌گیرد و رهایش نمی‌کند تا این که او را با صورت
در آتش جهنم می‌اندازد»^۱!

و در صحیح مسلم از ابو مالک اشعری رضی الله عنه روایت است که
پیامبر - صلی الله علیه وسلم - فرمودند: «قرآن یا به سود تو حجت
خواهد بود و یا به زیان تو»^۲. ابن مسعود رضی الله عنه نیز گفته است:
«قرآن شفاعت کننده‌ای است که شفاعتش پذیرفته می‌شود؛ کسی
که قرآن را پیشاپیش خود قرار دهد، او را به سوی بهشت هدایت

۱- ضعیف است. حافظ ابن حجر آن را حسن دانسته است، و اگر ثابت شود که
این حدیث حسن است، آنچه شکل یافته و تجسم گرفته قرائت قرآن یا پاداش
آن است که هر دو مخلوق هستند. یا گفته می‌شود: این تمثیل و شکل یافتن
مقتضای آن است که ممثل به غیر از ممثل است، و این مستلزم آن نیست که
قرآن خلق شده باشد. (مؤلف).

۲- به روایت مسلم: کتاب الطهارة: باب فضل الوضوء (۲۲۳).

می‌کند، و کسی که قرآن را پشت سرش بیندازد، او را به‌سوی جهنم
می‌کشاند»!

ای کسی که قرآن علیه تو حجت است! چگونه امید شفاعت داری از
کسی که او را حجت بر ضد خود قرار داده‌ای؟ وای بر کسی که شفیع
او، خصم او باشد؛ خصومت او در روزی است که بضاعتی سودی
نخواهد داشت.

بندگان خدا! این کتاب خداوند است که پیش روی شما خوانده
می‌شود و شنیده می‌شود؛ کتابی که اگر بر کوه نازل می‌شد، آن را
فروتن و متلاشی می‌دید، ولی با این حال نه گوشی برای شنیدن آن
هست، نه چشمی که اشک بریزد، نه قلبی که خشوع کند و نه پیروی

۱- همچنین آن را مرفوع و منسوب به پیامبر صلی الله علیه وسلم روایت کرده
است. (مؤلف). به روایت ابن ابی شیبہ (۳۰۶۷۷).

از فرمان قرآن در میان است که امید به شفاعت آن باشد. قلب‌هایی که تهی از تقواست و مانند خرابه ای بی آب و علف است. دل‌ها از ظلمتِ گناهان تاریک شده، نه می‌شنوند و نه می‌بینند. چقدر آیات قرآن بر ما خوانده می‌شود اما دل‌هایمان متأثر نمی‌گردد و وضعیتمان مانند اهل شقاوت است؛ جوان ما از بازی و سرگرمی دست نمی‌کشد و پیر ما از گناه دوری نمی‌کند تا به اهل اخلاص ملحق شود. کجایند کسانی که چون به‌سوی حق فرا خوانده می‌شوند، دعوت را می‌پذیرند، و هنگامی که آیات خدا بر آنان تلاوت می‌شود، دل‌هایشان از خوف و خشیت می‌لرزد و جلا می‌یابد؟ آن‌ها قومی هستند که خداوند به آنها نعمت داده پس حق آن را به جا آورده و سپس اخلاص و پاکی را انتخاب کرده‌اند.

ابن مسعود رضی‌الله عنه می‌فرماید: شایسته است که قاری قرآن در شب، وقتی مردم در خوابند، شناخته شود و در روز، وقتی مردم افطار

می‌کنند (یعنی او روزه است و آنان روزه نیستند). و به گریه‌اش وقتی مردم می‌خندند، و به زهدش وقتی مردم [حلال و حرام را] در آمیخته‌اند، و به سکوتش وقتی مردم سخن می‌گویند، و به خشوعش وقتی مردم سرمست‌اند، و به اندوهش وقتی مردم شادند!

ای نفس! نیکان با تقوا رستگار شدند

خوشا به حالشان که حقیقت را دیدند ولی قلب من کور است

شب که تاریک شد و همه در خوابند

نور آنان از ستارگان هم درخشان‌تر است

شب‌ها را به ذکر خداوند زنده نگه داشتند

۱- نگا: إحياء علوم الدين (۱/ ۲۷۴).

پس زندگی‌شان با عبادت چه زیبا گشته است
دل‌هایشان برای ذکر حق کاملاً خالی شده
و اشک‌هایشان چون مروارید پیوسته جاری است
در سحرگاهان با نور خود درخشیدند
و جامه‌های آمرزش، بهترین بخشش است
روزه‌هایشان را از بیهودگی‌ها حفظ کردند
و در شب‌ها از خشوع به یاد خدا افتادند
وای بر تو ای نفس! چرا بیدار نمی‌شوی
تا پیش از آنکه پایم بلغزد از این قرآن بهره گیر
عمرم در بی‌توجهی و هواپرستی گذشت

پس فرصت باقی مانده را دریاب و غنیمت بشمارا

برادرانم! قرآن را حفظ کنید پیش از آن که فرصت از دست برود، از حدود و احکامش مراقبت کنید و در آن کوتاهی و نافرمانی نکنید؛ و بدانید که قرآن نزد خداوند، یا گواهی به نفع شما خواهد داد یا علیه شما؛ سپاس نعمتِ نزول قرآن به این نیست که آن را پشت سر بیندازیم؛ بزرگداشتِ حرمت خداوند هم این نیست که احکام او را به تمسخر بگیریم.

خداوند متعال فرموده است: **وَيَوْمَ يَعِصُ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا * يَا وَيْلَتَى لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا * لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا * وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا * وَكَذَلِكَ**

۱- نگا: ابن جوزی، المدهش (۵۱۴) و ابن رجب، شرح اختصام الملائع (۹۱).

جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِّنَ الْمُجْرِمِينَ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ هَادِيًّا وَنَصِيرًا؛ [فرقان:

۲۷-۳۱] (و [یاد کن از] روزی که ستمکار، دستانش را [از حسرت] می‌گزد و می‌گوید: «ای کاش من راهی [هماهنگ] با پیامبر برگزیده بودم! * ای وای بر من! ای کاش فلان [کافر] را به دوستی نمی‌گرفتم! * بی‌تردید، پس از آنکه قرآن [و دعوت پیامبر] به من رسید، او [بود که] مرا به گمراهی کشاند و شیطان همواره انسان را تنها [و خوار] وامی‌گذارد» * و پیامبر گفت: «پروردگارا، قوم من این قرآن را رها کرده‌اند» * و این چنین برای هر پیامبری دشمنی از بدکاران [قومش] قرار دادیم؛ و کافی است که پروردگارت راهنما و یاورت باشد).

بار الها! ما را توفیق عطا فرما که قرآن را آن‌گونه که شایسته است تلاوت کنیم و از کسانی باشیم که با آن به سعادت و رستگاری می‌رسند. پروردگارا! ما را موفق گردان که لفظ و معنای قرآن را به‌پا داریم و حدود آن را حفظ کنیم و حرمتش را نگه داریم. خداوند! ما را

از آنان قرار ده که در دانش ریشه‌دارند و به محکّمات و متشابهات
قرآن ایمان دارند؛ کسانی که اخبار قرآن را تصدیق می‌کنند و به
احکامش عمل می‌نمایند. خدایا! ما و پدران و مادران ما و همه
مسلمانان را به رحمت خودت بیامرز، ای مهربان‌ترین مهربانان!
درود و سلام خداوند بر پیامبر ما محمد و بر همهٔ خاندان و یارانش
باد.

* * *



مرکز مطالعات متین

www.MatinStudies.com

t.me/MatinStudies

facebook.com/MatinStudies

Instagram.com/Matinstudies

X.com/Matinstudies